

*О.М. Траченко, канд. філол. наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка)*

ІДІОЕТНІЧНІ ПОСТУЛАТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті пропонується модель міжкультурної комунікації, яка включає культурну і комунікативну складові. Доводиться, що у процесі оволодіння культурною та комунікативною компетенцією у практиці викладання англійської мови як спеціальності на факультетах іноземних мов основною залишається лінгвістична компетенція. Аналізуються деякі ідіоетнічні культурні категорії, зокрема деякі американські культурні категорії.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, культурна компетенція, лінгвістична компетенція, ідіоетнічні культурні категорії.

Мова пронизує всі сфери функціонування культури. Мова існує в суспільстві і в індивідумі в тій самій мірі, що і останні існують в мові. Мова не репрезентує якийсь окремо від неї існуючий світ. Мова є «формою життя»; «границя моєї мови є границею мого світу» [4:69]¹. Інакше кажучи, культура як сума духовної і матеріальної сфер буття людини означається засобами мови. Зазначимо – і це вже стало аксіоматичним – що як в культурі, так і в комунікації існують універсальні та ідіоетнічні чинники. Важко переоцінити роль ідіоетнічних чинників у міжкультурній комунікації. Майже неможливо відіслати повідомлення, яке би не мало культурного (універсального чи ідіоетнічного) компоненту – чи це письмове оформлення, чи це спосіб його усного висловлювання, – тобто без урахування паралінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Але навіть якщо припустити, що послати повідомлення можна без культурного компоненту, то, отримуючи його, реципієнт пропускає його через фільтр власного досвіду (тезаурусу, фонового знання, знання прецедентів і т.і.) для адекватного його сприйняття. Це особливо характерно для комунікації в країнах Сходу, які називають країнами «високого контексту» культури і непрямого стилю комунікації, де «як» сказане не менш важливе за «що» сказане.

Стала нагальною необхідність у процесі навчання не тільки знайомити, а і тренувати студентів в напрямку від етноцентричного до етнорелятивістського рівня міжкультурної комунікації. Однак слід зазначити, що цілісної холистичної моделі інкорпорації в процесі навчання мови в культуру на факультетах іноземних мов не існує. Є обов'язкові курси країнознавства і, у кращому випадку, спецкурси з культурології і лінгвокультурології.

Метою статті є висвітлення деяких ідіоетнічних постулатів міжкультурної комунікації на прикладі методологічного аспекту.

Культурологія – відносно нова галузь гуманітарного знання. Її систематичне вивчення та викладання тільки по почалося. Тому існують розбіжності в тлумаченні предмета культурології, не відстоявся понятійний апарат, не зроблено розмежування з іншими галузями гуманітарного знання (до цього часу триває полеміка у визначенні понять «культура» та «цивілізація») [5:209, 217-219]. При цьому не викликає сумніву міждисциплінарний, синтетичний характер культурології, її тісний взаємозв'язок з теорією та історією мистецтва, естетикою, етикою, релігієзнавством, соціологією, філософією та іншими дисциплінами. Культурологія сприяє діалогу різних культур, що веде до взаємного обміну і взаємозбагачення їх творчих досягнень. Культурологія може вивчати будь-який предмет, любе явище за умови, що вона знаходить в ньому сенс та реалізацію творчого людського духу. Проблеми культурології пов'язані з можливостями і перспективами відкриття людиною як через власну культуру, так і через інші культури, драму і трагедію власного буття, його духовну безконечність і вищий смисл.

¹ "The limits of my language mean the limits of my world" L. Wittgenstein "Tractatus Logico-philosophicus". 1922.

Однак культурологія у вузько прикладному аспекті – викладання мови в культурі – це ознайомлення студентів з певним набором норм і цінностей країни, мова якої вивчається. Назвемо це культурною компетентністю, яка включає національні цінності. Для британців це – толерантність, порядність, відчуття міри, самоорганізація, консенсус і компроміс. Слід відмітити, що британці себе позиціонують повністю відмінними від своїх сусідів, зокрема французів. Так, національні риси французів і англійців представлені такими антитезами: галантність/мужність, дотепність/гумор, логіка/традиції, ощадливість/витрачання коштів, смак/комфорт, місто/село, гонор, марнославство/гордість.

Однією із найважливіших характеристик британців як нації є високий ступінь самоорганізації на всіх рівнях і особливо, як відмітив Елі Халеві [3:102], “it is at the local level that British democracy is most meaningful”; інакше кажучи, дослідник підкреслив високий рівень самоврядування британців.

Зупинимося більш детально на деяких американських культурних категоріях [1:44-51]. 1). Відношення до віку. Акцент на молодості. Старші люди втрачають зв'язок з реальністю і новими тенденціями. 2). Концепт долі (fate-fortune) заперечується. Ніщо не «дано», всього треба добиватися; відсутність успіху – «твоя» вина. 3). Погляд на людську природу. Люди від народження добрі. Американці «відкриті» до іноземців і емігрантів. 4). Сприйняття до змін. Нове завжди позитивне. Це – рух до прогресу і досконалості. 5). Відношення до ризику. У американців мало персональних заощаджень. Банкрутство – не трагедія. Починай з нуля. 6). Концепт страждання і нещастя. Ти нещасливий? Іди до психоаналітика чи прийми таблетку. Будь щасливий. Це залежить від тебе! Нещастя не має виправдання. Ми контролюємо свою долю і своє життя. І ніхто інший. 7). Концепт «обличчя» (реноме). Конфронтація необхідна для очистки атмосфери. Конфлікт – це нормально. 8). Джерела самоповаги. Ти є те, що ти маєш. Найчастіше питання на вечірці «What do you do?». В індивідуалістській (американській) культурі ти є те, чого ти досягнув. 9). Концепт рівності. Як реакція на репресивну класову структуру Європи американці побудували суспільство, яке базується на рівності (egalitarianism) і походження, влада, слава – поза рамками і не є вирішальними “We are not the same, but we are of the same value”. 10). Ступінь формальності низький. Поширене звертання по імені, навіть до президента – Bill, George. 11). Ступінь реалізму. «Все буде добре. Гірше вже не буде». В основі цього лежить віра в те, що індивідуум контролює своє життя. Важливо бути оптимістичним і позитивним в оцінках. 12). Відношення до діяльності, роботи. Слова підозрілі і дешеві. Прояви себе в роботі. Важлива “performance”, а не “competence”. 13). Погляд на природу прямолінійно-спрощений. Природа – механізм, який може бути вивчений і пізнаний, його поведінку можна передбачити і, зрештою, контролювати.

Слід відмітити джерела американської культури, які сформували характер американця і виробили згадані категорії: 1) протестантизм, потужна етика по відношенню до роботи; 2) географія Америки – великі простори і необмежені ресурси; 3) втеча від репресій і як наслідок – терпимість до відмінного; 4) природа і сутність емігрантів – відсутність страху провалу. В країні, з якої я емігрував, ще гірше. Тому гірше бути не може [1:54].

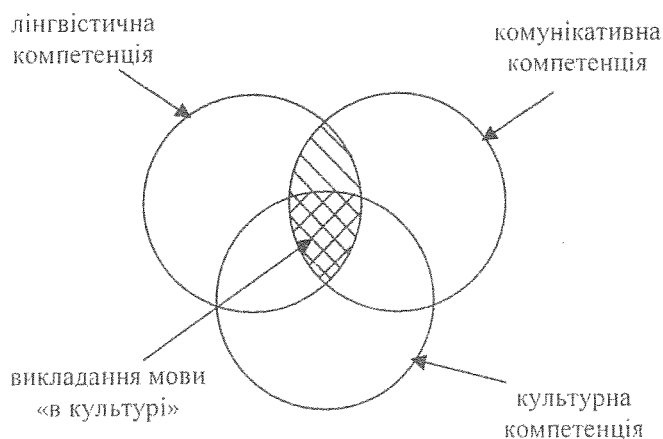
Виходячи на більш абстрактний рівень, підкреслимо, що до культурної компетентності слід віднести знання прецедентів, багатство асоціацій, інформацію про використання засобів до існування, роль релігії, освіти, тобто певний набір норм, цінностей і смислів. Перелічені категорії відносяться до самого загального рівня культурної компетенції. Наступним рівнем є компетенція, яка включає соціо-психолінгвістичні елементи – паралінгвістичні та екстралінгвістичні. Паралінгвістичні характеристики мовлення включають такі елементи: тон, сила і гучність звуку, швидкість, висота звуку (тону), а також такі супутні явища як сміх чи зітхання. Не менш важливими є екстралінгвістичні чинники – фізична відстань між мовцями, жести, контакт очей, паузи і черговість висловлювань, відчуття часу і належності висловлювання, терпимість і доречність запахів (парфумів). Невідповідність перелічених факторів може викликати непередбачуваний ефект – від легкого дискомфорту до ворожості.

Відмітимо, що в країнах «високого контексту» культури перелічені чинники несуть підвищену смислову навантаженість.

В процесі оволодіння культурною та комунікативною компетенцією в суто прикладних цілях – в практиці викладання англійської мови як спеціальності на факультетах іноземних мов основною залишається лінгвістична компетенція, тобто навчання англійської мови і освоєння всіх видів мовленнєвої діяльності.

Лінгвістична компетенція при певній установці може інтегрувати культурну і комунікативну компетенцію шляхом використання таких методів як рольові ігри, симуляція і т.і. Університетські програми передбачають курси “British studies” і “American studies”, які паралельно з використанням аутентичних матеріалів – англомовних радіо- і телеканалів, фільмів з детально розробленими індивідуальними завданнями сприяють формуванню міжкультурної комунікації.

Графічно це можна представити так:

Важливість культурного чинника можна проілюструвати і на такому прикладі. Кілька років тому для претендентів на отримання Британського громадянства був введений, окрім іспиту з англійської мови, і іспит з історії, географії та культури Великобританії. Ціль очевидна – інтегрувати емігрантів в культуру країни, а не залишити їх функціонувати чужорідним анклавом, який би не знав традиційних цінностей країни-реципієнта [2].

Якщо ми декларуємо, що ми інкорпоруємо принципи Болонської конвенції, тоді, навіть при обмеженій сітці годин на вивчення мови і культури на факультетах іноземних мов, слід перенести акцент з “teaching” на “learning”. У Польщі в 1990-их роках була проведена реформа, названа “creation of learning environment” в рамках освітньої політики Євросоюзу. Ідея проста: 1) самостійне навчання – це більше, ніж виконання домашнього завдання; 2) самостійне навчання – це прийняття рішень студентом (і це ключовий момент) – як йому вчитися. Але це – вже окрема проблема.

Формування міжкультурної компетенції водночас сприяє розвитку позитивної мотивації, реалізації міжпредметних зв'язків, активізації розумової діяльності студентів. В термінах педагогіки це означає поєднання суто мовного аспекту з пізнавальним та виховним, оскільки міжкультурний діалог (чи полілог) сприяє глибшому розкриттю і розвитку інтелектуального потенціалу студентів. Перспективи подальших досліджень?

Список літератури:

1. Culture matters. The Corps Cross-cultural workbook. – Washington DC, 2001. – 248 p.
2. Life in the United Kingdom. A Journey to Citizenship. – Home office, 2005. – 189 p.
3. Medowall D. Britain in Close-up. – Longman, 2003. – 267 p.
4. Oxford Dictionary of Thematic Quotations. – Oxford, 2000. – 567 p.
5. Энциклопедический словарь по культурологии. – М., Изд-во «Центр», 1997. – 458 p.

ИДИОЭТНИЧНЫЕ ПОСТУЛАТЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ (МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

В данной статье рассматривается модель межкультурной коммуникации, которая включает культурную и коммуникативную. Таким образом, в процессе овладения культурной и коммуникативной компетенцией в прикладных целях – в практике преподавания английского языка как специальности на факультетах иностранных языков основной остается лингвистическая компетенция, то есть обучение английскому языку и освоение всех видов речевой деятельности.

Анализируются некоторые идиоэтнические культурные категории, в частности останавливаясь более детально на некоторых американских культурных категориях.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, культурная компетенция, лингвистическая компетенция, идиоэтнические культурные категории.

О.М. Trachenko

IDIOETHNIC POSTULATES OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION (METHODOLOGICAL ASPECT)

The model of cross-cultural communication, which includes cultural and communicative, is examined in this article. Thus, in the process of capture by a cultural and communicative competence in the applied aims - in practice of teaching of English as speciality on the faculties of foreign languages the basic is remained by a linguistic competence, id est studies of English and mastering of all types of vocal activity. Some idioethnic is analysed cultural categories, in particular deciding more in detail on some American cultural categories.

A crosscultural model of teaching "language in culture" is proposed. Some British and American cultural categories are analysed.

Key words: cross-cultural competence, cultural competence, linguistic competence, idioethnic cultural categories.

